

POSUDEK RIGORÓZNÍ PRÁCE

UNIVERZITA KARLOVA, Filozofická fakulta, Ústav pro klasickou archeologii
Historické vědy – Klasická archeologie

Mgr. Miroslav Kešner

Římský císařský portrét ve 3. a 4. století: od Maximina Thráka po Theodosia Velikého

Roman Imperial Portrait in the 3rd and 4th Century: from Maximinus the Thracian to Theodosius the Great

237 stran s 280 obrázky v textu + přílohy

Školitel: doc. PhDr. Jiří Musil, Ph.D.

Praha 2024

Předložená práce analyzuje vyobrazení římských císařů na jejich sochách a mincích. Právě toto srovnání představuje základní metodické východisko. Téma práce je chronologicky vymezeno dobou vojenských císařů (235) a končí dynastií Valentiniánů (395), tedy od Maximina I. po Theodosia I. Práce sleduje změny císařského portréту a snaží se identifikovat zlomové úseky změn způsobu zobrazování. Důležitým parametrem je sledování individuálních rysů a charakteristických znaků pro jednotlivé osobnosti. Snaží se rovněž o definování možností identifikace jednotlivých panovníků. V tomto ohledu je důležité sledování rozdílných způsobů zobrazení na sochařských portrétech a na mincích. Významným tématem sledovaným v předložené práci je rovněž propojení vládní propagandy s portrétem panovníka. Součástí práce je rovněž historický souhrn historických událostí v letech 235-395.

Římský císařský portrét zprostředkovával podobu panovníka veřejnosti. Z tohoto důvodu císařům značně záleželo na této sebe prezentaci. V návaznosti na dobu a historický kontext se však portrét značně proměnil. V dosti obsáhlém úvodu (s. 15-37) se autor věnuje základní charakteristice vývoje portrétů od významných osobností pozdní fáze římské republiky až do severovského období. Císařské portréty do roku 235 se vyznačují velkou snahou o realistické zobrazení. To se projevuje především na plastikách, ale i na mincích, kde je ovšem zřetelná určitá stylizace. Zjednodušení portrétů na mincích však často odráží malou plochu i rozdílné výtvarné schopnosti výrobců razidel. Na tuto tradici navazuje období vojenských císařů od roku 235. Jde však o období hluboké krize římského impéria, a také nové historické reality, což se odrazilo i ve výtvarném ztvárnění podoby císařů.

Pro pochopení sledového období trvajících 160 let, se autor zaměřil na historický přehled dějin římského impéria od roku 235 (s. 38-71). Sleduje vojenské císaře a krizi říše včetně odtržených území, zabývá se tetrarchiemi, které vyústily v dynastii Constantinů a na závěr této části rozebírá dynastii Valentiniánů. Během této doby se zcela zásadně proměnilo celé impérium, které s nástupem Diocletiana přestoupilo ke způsobu absolutistické vlády. Právě 4. století přineslo změny ve výtvarném umění, které se u portrétů projevily směřováním ke stylizovanému ztvárnění panovníků.

Jádro posuzované práce představují kapitoly 3 a 4. Kapitola 3 (s. 77-126) nazvaná *Prostředky císařského portréту*, se snaží v chronologickém přehledu charakterizovat

vývoj zobrazení panovníků. Přehled je rozčleněn na základní úseky této fáze římských dějin, navazující na historický přehled. V rámci jednotlivých úseků jsou řešena zásadní témata odrážející změnu fungování římského impéria. Zatímco období vojenských císařů i v úrovni portrétu odráží krizi říše, projevující se prezentací panovníka jako aktivního vojáka, v období tetrarchie je již portrét stylizován, což odráží nové pojetí majestátu i ideu svornosti společně vládnoucích panovníků. Tento trend se dále prohloubil v době dynastie Constantinů, kdy se zároveň křesťanství stalo hlavním náboženským směrem. Ve valentiniánovské době se císařský portrét stal také zobrazením představy o podobě ideálního křesťanského panovníka. Celá kapitola je zpracována velmi dobře a skutečně přináší vhled do tématu.

Kapitola 4 (s. 129-196) nazvaná *Portréty jednotlivých císařů* poskytuje přehled portrétů jednotlivých panovníků v chronologickém pořadí. Kapitola obsahuje mnoho vyobrazení, která umožňují dobré srovnání portrétů sochařských a mincovních. Tato část práce vhodně navazuje na předchozí kapitolu a ukazuje, že autor umí pracovat s uměleckými díly i numismatickým materiálem.

Součástí práce je jako samostatná příloha také katalog 156 pozdně římských mincí ze soukromých sbírek. Jeho prostřednictvím je zřejmé, že autor se velmi dobře vyzná v pozdně římské numismatice a dokáže tento materiál kvalitně popsat.

Závěrem lze konstatovat, že posuzovaná práce umožňuje skutečný vhled do problematiky římského císařského portrétu 3. s 4. století. Autor je velmi dobře obeznámen s tématem, jeho historickým rámcem, postupuje jednotným metodologickým způsobem a důsledně pracuje s literaturou. Významnou součástí práce jsou rovněž početné obrazové přílohy, které dokumentují nastíněný vývoj portrétního na sochách i mincích. **Práci tedy doporučuji k obhajobě.**

V Praze 16. 4. 2024

doc. PhDr. Jiří Milítký, Ph.D., DSc.